

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.05.2006, sp. zn. 29 Odo 730/2004, ECLI:CZ:NS:2006:29.ODO.730.2004.1

Číslo: 52/2007

Právní věta: Zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, má ve vztahu k zákonu č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů, povahu zákona speciálního při plnění těch funkcí zákona o správě daní a poplatků, které se týkají vymáhání daňových pohledávek. Daňové pohledávky, vzniklé před prohlášením konkursu, musí být přihlášeny do konkursu a v průběhu konkursu je zásadně nelze uspokojit jinak, než prostřednictvím rozvrhového usnesení. Plnění, které správce daně obdržel v průběhu konkursu vedeného na majetek daňového dlužníka jako oddělený věřitel (§ 28 odst. 1 zákona č. 328/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů) na úhradu daňové pohledávky, na základě právního důvodu, který odpadl (§ 451 odst. 2 obč. zák.), je povinen vydat (vrátit) zpět do konkursní podstaty bez zřetele k úpravě obsažené v ustanovení § 59 odst. 6 zákona č. 337/1992 Sb. (ve znění účinném do 7. 3. 2006).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.05.2006

Spisová značka: 29 Odo 730/2004

Číslo rozhodnutí: 52

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Konkurs

Předpisy: § 28 odst. 6 předpisu č. 328/1991Sb.

§ 451 odst. 6 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 59 odst. 6 předpisu č. 337/1992Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

M ě s t s k ý s o u d v P r a z e rozsudkem ze dne 23. 9. 2003 uložil žalované zaplatit žalobci – správci konkursní podstaty úpadkyně B. M., a. s. v likvidaci (dále jen „úpadkyně“), částku 3 178 605,16 Kč s 8,5% úrokem z prodlení od 30. 5. 2001 do zaplacení.

V odůvodnění rozsudku soud prvního stupně zejména uvedl, že žalobce má právo na zaplacení žalované částky z titulu vydání bezdůvodného obohacení podle ustanovení § 451 odst. 2 obč. zák., neboť právní důvod plnění žalované odpadl. Žalovaná přihlásila svou pohledávku v celkové výši 5 691 294,52 Kč, jakožto daňový nedoplatek úpadkyně, do konkursního řízení vedeného u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 89 K 43/98, při přezkumném jednání žalobce uznal tuto pohledávku žalované (konkursního věřitele) s právem odděleného uspokojení. Usnesením ze dne 14. 3. 2001 pak Městský soud v Praze udělil souhlas s vydáním výtěžku zpeněžení zajištění konkursním věřitelům C. R., a. s.,

(ve výši 7 139 181,72 Kč) a žalované (ve výši 3 178 605,16 Kč), jako věřitelům odděleným. Usnesením ze dne 28. 5. 2001 týž soud uložil žalobci vydat výtěžek zpeněžení zajištění konkursní věřitelce Č. F., s. r. o., (ve výši 5 297 675,27 Kč) jako oddělené věřitelce, s odůvodněním, že v rámci dohlédací činnosti soudu bylo zjištěno, že správce konkursní podstaty úpadkyně P., a. s., smlouvou o postoupení pohledávky z 30. 4. 1997 převedl pohledávku úpadkyně včetně zřízeného zástavního práva na tuto věřitelku. Žalované byla částka, jejíž zaplacení je předmětem sporu, vyplacena. Po vydání usnesení ukládajícího žalobci vyplatit Č. F., s. r. o., částku 5 297 675,27 Kč žalobce vyplatil z výtěžku zpeněžení konkursní podstaty tomuto oddělenému věřiteli pouze část, a to 2 119 070,11 Kč a žalovanou vyzval k vrácení jí vyplacené částky s tím, že podle rozhodnutí soudu náleží v pořadí prvnímu oddělenému věřiteli Č. F., s. r. o.

Přihlásila-li žalovaná svou pohledávku do konkursního řízení a o této pohledávce bylo rozhodnuto, nešlo o rozhodnutí o povinnosti zaplatit daňový nedoplatek podle zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů, ale o rozhodnutí o uspokojení pohledávky konkursního věřitele s právem odděleného uspokojení podle ustanovení § 28 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV“), podle něhož oddělení věřitelé mají mezi ostatními konkursními věřiteli výjimečné postavení, umožňující, aby jejich zajištěné pohledávky byly uspokojeny již během konkursu, a to přímo z věci, práva nebo pohledávky, kterou byly zajištěny. V daném případě platba žalované nebyla platbou na splnění daňových povinností úpadce, ale vydáním výtěžku zpeněžení oddělenému věřiteli podle rozhodnutí soudu.

Námítku žalované, že její pohledávka je pohledávkou veřejnoprávní, podléhající i v konkursním řízení zákonu o správě daní a poplatků, podle něhož není přípustné vrácení platby daně tomu, kdo ji za dlužníka zaplatil, nepovažoval soud prvního stupně za důvodnou s tím, že pohledávka, byť jako nedoplatek daně, byla žalovanou přihlášena do konkursního řízení a v rámci tohoto řízení na základě soudního rozhodnutí ve výši stanovené zákonem o konkursu a vyrovnání uhrazena.

K odvolání žalované V r c h n í s o u d v Praze rozsudkem ze dne 11. 3. 2004 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu zamítl (první výrok) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (druhý výrok).

Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními soudu prvního stupně, považoval však za nesprávné právní posouzení věci.

S odkazem na ustanovení § 40 odst. 11 a § 59 odst. 7 zákona o správě daní a poplatků a na ustanovení § 14 odst. 1 písm. d) a e) a § 23 odst. 2 a 3 ZKV uzavřel, že prohlášením konkursu na majetek dlužníka se daňové řízení nepřerušuje, v průběhu konkursu nelze však provést daňovou exekuci, neboť by tak došlo k separátnímu uspokojení některých věřitelů mimo konkursní řízení a k porušení rovnosti jejich postavení. Úprava daná zákonem o konkursu a vyrovnání je speciální k úpravě provedené zákonem o správě daní a poplatků, tento vzájemný poměr obou předpisů nelze však rozšiřovat nad rámec uvedeného střetu; daňová pohledávka má stále tento charakter i po prohlášení konkursu na majetek daňového dlužníka. Správce daně, který pohledávku přihlásil do konkursu, je nadále oprávněným z daňové pohledávky a výše této pohledávky se řídí daňovými předpisy.

Nelze proto souhlasit s názorem soudu prvního stupně, podle něhož pohledávka založená daňovým předpisem se okamžikem jejího uspokojování stala pohledávkou založenou právní úpravou zákona o konkursu a vyrovnání. Přijala-li žalovaná v průběhu konkursu plnění od správce konkursní podstaty na úhradu daňového nedoplatku, šlo stále o plnění na úhradu veřejnoprávní pohledávky, jejíž výběr se řídí ustanovením § 59 odst. 6 zákona o správě daní a poplatků; původ a charakter této pohledávky se jejím uznáním v konkursu nezměnil a toto plnění není bezdůvodným obohacením.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, odkazuje co do jeho přípustnosti na ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. a co do důvodu na ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., jehož prostřednictvím namítá, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Dovolatel vyjadřuje přesvědčení, že podstatou rozhodnutí odvolacího soudu je zjevně vadná právní úvaha o tom, že posuzovaný právní vztah se řídí zákonem o správě daní a poplatků. Konkursní řízení je upraveno zákonem o konkursu a vyrovnání, žalovaná ve smyslu této právní úpravy jednala, byla účastníkem konkursního řízení. Finanční úřad jako organizační složka státu vystupuje v právních vztazích ve dvojím postavení.

Za prvé vystupuje jako nositel mocenských oprávnění, při jejichž uskutečňování rozhoduje o právech a povinnostech jiných osob a je tak subjektem veřejného práva; tehdy se jeho činnost řídí zákonem o správě daní a poplatků.

Za druhé vystupuje jako subjekt soukromého práva, jako účastník občanskoprávních vztahů a tehdy má postavení stejné jako jiné právnické osoby. To ve svém důsledku znamená, že i na žalovanou se vztahuje povinnost vrátit žalovanou částku z titulu bezdůvodného obohacení, neboť v těchto vztazích upravených zákonem o konkursu a vyrovnání žalovaná vystupuje jako subjekt soukromého práva. Tím není vyloučeno, aby žalovaná vykonávala i ve vztahu k úpady správě daní.

Dovolatel odvolacímu soudu dále vytýká pochybení při posouzení náležitostí dovolání žalované proti rozsudku soudu prvního stupně z pohledu ustanovení § 21a a § 21 odst. 5 o. s. ř., podle nichž za organizační složku státu jedná její vedoucí nebo jím pověřený zaměstnanec této nebo jiné organizační složky a v téže věci může současně za stát jednat pouze jedna osoba.

Odvolání proti rozsudku bylo vypracováno zaměstnancem Finančního úřadu v P. Ing. M., podepsáno ředitelem tohoto úřadu Ing. V. a nebylo opatřeno otiskem úředního razítka s malým státním znakem, jak vyžaduje ustanovení § 5 zákona č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky a o změně některých zákonů. Pro tvrzené nedostatky zastoupení státu při podání odvolání má dovolatel dovolání za neplatný právní úkon (rozporný s § 39 obč. zák.). Dovoláním se pak domáhá „změny rozsudku odvolacího soudu“.

Dovolatel napadá rozsudek odvolacího soudu i ve výroku o nákladech řízení, který, ač součástí rozsudku, má povahu usnesení, přičemž přípustnost dovolání proti němu nezakládá žádné z ustanovení občanského soudního řádu (srov. shodně např. usnesení Nejvyššího soudu uveřejněné pod číslem 4/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Nejvyšší soud proto dovolání v tomto rozsahu podle ustanovení § 243b odst. 5 a § 218 písm. c) o. s. ř. bez dalšího odmítl.

V části směřující proti měnícímu výroku o věci samé je dovolání přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. a je i důvodné.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudu druhého stupně a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Argumentem vad zastoupení při podání odvolání žalované dovolatel po obsahové stránce vystihuje (vedle výslovně uplatněného dovolacího důvodu dle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.) též dovolací důvod dle ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř., jímž lze namítat, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Jelikož jiné vady řízení, k nimž u přípustného dovolání soud přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), dovoláním namítány nejsou a ze spisu se nepodávají, zabýval se Nejvyšší soud tím, zda je dána dovolatelem tvrzená vada. Přitom dospěl k závěru, že tomu tak zjevně není.

Dovolatel sám (stejně jako Nejvyšší soud) nepochybuje o tom, že Finanční úřad v P. je organizační složkou státu (ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů) a že Ing. V. je jejím vedoucím. Z pohledu jednání za stát ve smyslu ustanovení § 21a o. s. ř. v rozhodném znění pak není podstatné, kdo se podílel na přípravě a zpracování odvolání, nebo kdo věc podle údaje uvedeného v tomto podání „vyřizuje,“ nýbrž to, kdo podání jménem příslušné organizační složky státu podepsal, touto osobou pak byl právě Ing. V. Z téhož důvodu neobstojí výhrada založená na textu § 21 odst. 5, věty druhé, o. s. ř.

Nepřípadná je též námitka, že odvolání žalované není řádně podepsáno, neboť není opatřeno otiskem razítka s malým státním znakem. Ustanovení § 5 zákona č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky a o změně některých zákonů, užití tohoto státního symbolu na podáních učiněných organizační složkou státu jednající za stát jako účastníka občanského soudního řízení nepředepisuje a takový požadavek neplyne ani z občanského soudního řádu. Dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. tedy dán není.

Dovolací soud se dále zabýval správností právního posouzení věci.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže dovolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 59 odst. 7 zákona o správě daní a poplatků, ve znění účinném v době vydání usnesení o výplatě části výtěžku zpeněžení žalované (tj. ke 14. 3. 2001) platilo, že správce daně je povinen přijmout každou platbu daně, i když není provedena daňovým dlužníkem, a zachází s ní stejným způsobem, jako by ji zaplatil dlužník. Vracení platby tomu, kdo ji za dlužníka zaplatil, není přípustné.

V této podobě bylo uvedené pravidlo obsaženo v zákonu o správě daní a poplatků (jako jeho ustanovení § 59 odst. 6) i v době vydání napadeného rozsudku.

V daném případě je dovolacímu přezkumu otevřena otázka, zda plnění poskytnuté na úhradu daňového nedoplatku úpadkyně na základě rozhodnutí vydaného v konkursním řízení, které bylo následně zrušeno, je žalovaná, jež plnění přijala nikoliv jako správce daně, ale jako oddělený věřitel z výtěžku zpeněžení majetku patřícího do konkursní podstaty, povinna vrátit podle ustanovení § 451 obč. zák., nebo zda tuto povinnost – se zřetelem k posledně citovanému ustanovení zákona o správě daní a poplatků nemá.

Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 28. 1. 2002, sp. zn. [29 Cdo 95/2000](#), uveřejněném v časopise Soudní judikatura číslo 4, ročník 2002, pod číslem 70, formuloval a odůvodnil závěr, podle něhož má zákon o konkursu a vyrovnání ve vztahu k zákonu o správě daní a poplatků povahu zákona speciálního, ve vztahu k plnění těch funkcí zákona o správě daní a poplatků, které se týkají vymáhání daňových pohledávek. To znamená, že daňové pohledávky, vzniklé před prohlášením konkursu, musí být přihlášeny do konkursu a v průběhu konkursu je zásadně nelze uspokojit jinak, než prostřednictvím rozvrhového usnesení. Tomuto pojetí vztahu obou zákonů přitakal i Ústavní soud, který v nálezu ze dne 7. 4. 2005, sp. zn. I. ÚS 544/2002, uzavřel, že „obecně řečeno, daňové řízení tedy probíhá (nepřerušuje se), ale okamžikem prohlášení konkursu pro ně platí omezení stanovená zákonem o konkursu a vyrovnání.“

Byla-li žalované uhrazena částka, jejíž zaplacení je předmětem sporu, na základě rozhodnutí soudu vydaného v konkursu, jde stále o plnění na úhradu daňového nedoplatku ve výši určené podle zákona o konkursu a vyrovnání, nikoliv o platbu třetí osoby za dlužníka, neboť tím, kdo plnil podle

rozhodnutí soudu, byl správce konkursní podstaty z prostředků konkursní podstaty. Nejde tedy o plnění osoby odlišné od dlužníka, nýbrž o plnění dlužníka uskutečněné prostřednictvím určeného správce dlužníkovra majetku (správce konkursní podstaty úpadkyně) a nelze proto použít ustanovení § 59 odst. 7 (posléze odstavec 6) zákona o správě daní a poplatků.

V té souvislosti Nejvyšší soud odkazuje na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 2. 2005, č. j. 4 Afs 4/2003-60, podle něhož základním předpokladem pro aplikaci ustanovení § 59 odst. 6 zákona o správě daní a poplatků je zjištění, zda šlo o platbu daně, nebo o jiné plnění a zjištění, že ten, kdo platil, platil za dlužníka.

Plní-li správce konkursní podstaty konkursnímu věřiteli v souladu se zákonem o konkursu a vyrovnání na úhradu jeho pohledávky, jde o plnění dlužníka. Podstata omezení, která i správci daně v postavení konkursního věřitele plynou ze zákona o konkursu a vyrovnání (a to i ve vztahu k § 59 odst. 6 /posléze odstavec 7/ zákona o správě daní a poplatků) tkví v tom, že po dobu trvání účinků konkursu je uspokojení pohledávky takového konkursního věřitele z konkursní podstaty úpadce (daňového dlužníka) možné jen způsobem předepsaným zákonem o konkursu a vyrovnání. Je-li plněno v rozporu s tímto zákonem (např. právě v rozporu s úpravou obsaženou v § 28 ZKV), jde o plnění bez právního důvodu nebo (dal-li konkursní soud – jako v tomto případě – k výplatě této částky správci původně souhlas) o plnění z právního důvodu, který odpadl (srov. k tomu mutatis mutandis též důvody usnesení Nejvyššího soudu uveřejněného pod číslem 18/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Vymožení takového bezdůvodného obohacení správcem konkursní podstaty nepřekáží ani cit. ustanovení zákona o správě daní a poplatků. Potud Nejvyšší soud navazuje i na svůj rozsudek uveřejněný pod číslem 34/1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, z něž se podává, že nezměněná dikce § 59 odst. 7 zákona o správě daní a poplatků (tehdy ve znění účinném v říjnu 1994) ani tehdy nebránila Nejvyššímu soudu uzavřít, že první žalovaný je povinen vyplatit (vrátit) žalobkyni (správkyni konkursní podstaty) do konkursní podstaty to, co na úhradu své daňové pohledávky obdržel na základě (jen) neúčinného právního úkonu úpadce.

Závěr odvolacího soudu tedy v dotčeném směru správný není a dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. byl uplatněn právem. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), rozsudek odvolacího soudu podle ustanovení § 243b odst. 2, části věty za středníkem, o. s. ř. zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

V další fázi řízení odvolací soud nepřehlédne, že soud prvního stupně dosud nerozhodl o celém předmětu řízení (se zřetelem k úpravě žalobního petitu na č. l. 76 p. v. spisu nebylo rozhodnuto o úroku z prodlení uplatněném za dobu od 1. 4. 2001 do 29. 5. 2001).